

חממה בשביעית

השרישו זה בזה בקרקע עלייה הרי הן בחזקתן למעשרות ולשביעית, ואם היו טמאין עלו ידי טומאתן ואסור לתלוש מהן בשבת ואם תלוש פטור. נפלה עליהן מפולת והן מגולין הרי אלו כנטועין בשדה אסורין בשביעית וחייבין במעשרות.

הברייתא הוסיפה השרשה בקופות, והיא מקור הוספת ה"ש והרא"ש על ההבדל בין השרשה בקופה לבין השרשה בעפר העליה. לא הוסבר על ידם החילוק בין השרישו בעפר עליה לבין נפלה עליהם מפולת. והסביר זאת הרא"ש בתשובתו [כלל ב', ד'] לענין "כרם הנטוע על הגג, ובנין הכרם כך הוא: בנה תחלה הגג בקורות גדולות ובנסרים מדובקין זה בזה ואחר כך רצפו כלו ברובדין של אבן ומלאו עפר ונטע כרם". וכתב שם הרא"ש: "ועוד תנן [בפרק בתרא דמעשרות מ"ב]: בצלים שהשרישו בעליה, טהרו מלטמא; נפלה עליהם מפולת והן מגולין, הרי אלו כנטועין בשדה. אלמא חזינן אפילו מפולת שנפל עליו מאליו ובעליה, הוי כנטוע בשדה. כ"ש המכויין ליטע בגג דחשיב כמחזור גמור לכל מילי, לערלה ולתרומה ולהכשר ולטומאה, והתולש בשבת ממנו חייב". היינו החילוק בין עליה לבין מפולת הוא בכמות הקרקע בו השרישו הבצלים. וברע"ב, שהלך בדרכם, הוסיף: "והן מגולין העלין שלהם כדרך גדילתן כנטועים בשדה דמו והתולש מהן בשבת חייב וחייבין בשביעית ובמעשרות".

הרמב"ם [הל' מעשר פ"א הי"א] פסק: "בצלים שהשרישו זה בצד זה אפילו השרישו בקרקע עלייה פטורין מן המעשרות, נפלה

מרבית האחרונים שדנו בשאלת מצוות התלויות בארץ בתוך בית הביאו את פאת השלחן [סוסי" כז] שפסק: "אילן שננטעו בתוך הבית הרי זה ספק אם נוהג בו כל דיני שביעית". ובבית ישראל [אות נ"ב] הביא מקורו מירושלמי מסכת ערלה [פ"א ה"ב]: "ר' יוחנן בשם ר' ינאי אילן שננטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשרות דכתי' עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה. ובשביעית צריכה דכתיב ושבתה הארץ שבת לה' וכתוב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור". ומתלית החיוב בלשון אותו אסרה תורה – ארץ או שדה יצא הספק לגבי שביעית והיתר תרו"מ מן התורה.

רוב האחרונים לא הביאו מקור אחר לדיני מצוות התלויות בארץ בבית.

במשנה מעשרות [פ"ה מ"א]: "בצלים שהשרישו בעליה טהרו מלטמא נפלה עליהן מפולת והן מגולין הרי אלו כנטועים בשדה". ה"ש והרא"ש פרשו במשנה עפ"י הירושלמי שטהרו מלטמא משום שהתורה ריבתה בטהרת זרעים "אבל לשאר מילי כתלושין דאמו ובחזקתן למעשר ולשביעית ודוקא השרישו בעליה (ויש תחתייהן עפר המעזיבה" – רא"ש) אבל השרישו בקופה כתלושין דאמו לכל מילי ואם היו טמאין לא עלו מידי טומאן, ואם נגע בהן שרץ טמאין" (ר"ש).

ובתוספתא [מעשרות פ"ג ה"ט] שהיא המקור להשרשה בקופות נאמר: "בצלים שהשרישו זה בזה בקופות הרי הן בחזקתן למעשרות ולשביעית אם היו טמאין לא עלה ידי טומאתן ומותר לתלוש מהן בשבת.

חבל נחלתו

ממעשר משום דהא הם בעליה והוי כנטועים בבית, ובזה דמן התורה פטור ורק מדבריהם חייבין, לכן לא חייבו חכמים כאן כיון דאינו רוצה בהשרשתן, ולכן בנפלה מפולת אפילו בעליה והן מגולין ה"ה כנטועין בשדה וחייבים ופשוט. עיין ביאורי הגר"א סי' רצ"ד ואכמ"ל ודו"ק". היינו האו"ש הבין מדברי הרמב"ם שהחילוק בין עליה לבין מפולת הוא אם נפרעה המעזיבה וכל עפרה נפל ע"ג הבצלים ואז אף בעליה הם נחשבים כזרועים בשדה וחייבים במעשרות ובשביעית. וכנראה הסביר "זהם מגולין" — היינו מגולין לשמים לעומת מקורים. ואחר חיפוש מצאתי שכן פרש הריבמ"ץ (נעה"מ), ז"ל: "פי' כגון שנפלה עליהן הבית והעלין שלהן מגולין". (עי' תוספתא כפשוטה למעשרות פ"ג).

העולה מבירור זה:

לפי רוב הראשונים ישנו חילוק בין נפלה עליהם מפולת ללא נפלה עליהם מפולת בבצלים שהשרישו בעליה. לפי הגר"א פטור מתרו"מ ושביעית בעליה וחייב רק בארץ אם נתכסו אף מעצמם בעפר. לפי הריבמ"ץ והרמב"ם עפ"י אור שמח, בעליה מקורה פטור מתרו"מ ושביעית, בעליה פרועה (מגולה) חייב בתרו"מ ושביעית. ויש בכך לסייע לפוטרים שביעית בבית.

עליהן מפולת והרי הן מגולין הרי אלו כנטועין בשדה וחייבין במעשרות".

ניתן להסביר ברמב"ם והרי הן מגולין כמוש"כ רע"ב. אמנם האחרונים למדו משתיקתו שלא כך.

כן באר הגר"א על השו"ע ניר"ד סי' רצ"ד סכ"ו — ה' עולה] אשר פסק: "והנוטע בבית ועל גג שמלאו עפר ונטע בו... חייב" ומקורו מתשו' הרא"ש. כתב הגר"א נאות ס"ג בליקוט: "ראיתו של הרא"ש ממ"ש בפ"ה דמעשרות בצלים שהשרישו כו' ולמד דאף בתרומות ומעשרות חייב כמש"ש בתשובה. אבל הוא תמוה דדוקא לענין טומאה אמרו ולא לתרו"מ כמ"ש בתוספתא פ"ג דמעשרות בצלים שהשרישו זב"ז בקופות ה"ז בחזקתן למעשרות ולשביעית... ומביא את כל הבריתא לעיל ומוסיף: "ומ"ש נפלה כו' וכן במתני' שם לא קאי אעלייה אלא בארץ ממש". עולה מדבריו שבעליה אף באדמה פטור מתרו"מ ושביעית ורק לגבי טומאה, השרשת הבצלים מטהרתם. ולא חילק הגאון בין עליה מקורה לעליה שאינה מקורה. אבל בארץ אע"פ שנתכסו מעצמם (מפולת) בלא מעשה, בכ"ז חייבים במעשרות ובשביעית. ובכך כפי שהדגיש חולק על הרא"ש שלמד זאת כרצף אחד. ולגבי העלים יכול להסביר כרע"ב.

אולם האור שמח [מעשר פ"א הי"א] כותב: "ומדברי רבינו (=הרמב"ם) נראה דפטורים

סימן נג

דבש דבורים האם קדוש בקדושת שביעית

שדחה דברי הגרצפ"פ פרנק והגרש"ז אורבך זצ"ל תלה את ההיתר בכך שאוספות אבקה וצוף מן הפרחים קודם התקדשותם בק"ש.

א. הרב יהודה הלוי עמיחי כתב באמונת עתיק, גליון מס' 41 על מניעת התקדשות דבש דבורים בקדושת שביעית. ולאחר